

Aristocratische reus

Dat hij en zijn vrouw Geeske op het punt stonden de eigenaren te worden van een zeldzame Liriodendron tulipifera, zo een waarvan er in heel Frankrijk maar een handjevol zijn, dat hield hem die dag amper bezig. Geen wonder. De oude boerderij die te koop stond, en waarvoor hij vanuit Nederland naar het winterse Bourgogne was gereisd, absorbeerde al zijn aandacht. In slechte staat, vol relikwieën van een reeks rommelige eigenaren, maar wel zo'n huis waar wij Nederlanders bij het haardvuur graag over fantaseren. Jan de Rode was meteen verkocht. En dat er een stokoude boom midden in de tuin stond, dat maakte die boerderij alleen maar aantrekkelijker.

SEIZOENEN ROND DE FRANSE TULPENBOOM

Een tulpenboom, daar had hij eerlijk gezegd nog nooit van gehoord. Niet zo vreemd natuurlijk. Hollanders vinden nu eenmaal dat tulpen gewoon in het gras moeten groeien, en niet aan een boom. En de grillige, kale boom die Jan de Rode op een gure februaridag, alweer ruim zes jaar geleden, in een verwaarloosde tuin op het Franse platteland aantrof, vervulde hem dan wel met ontzag, maare zeker niet met herkenning.

Maar er was nog iets dat hem opviel die kille winterdag. Behalve de geheimzinnige boom buiten zag hij een toren op het dak van de hoeve. Een boerderij met een toren? Goh, dacht hij nog, wat bouwden die Fransen vroeger luxe boerderijen! Maar zoals dat gaat in 'la France profonde', het boerse achterland van Frankrijk, er wordt weinig ophef gemaakt van het historisch erfgoed waarmee het platteland is bezaaid. En een leegstaande hoeve was in deze verlaten streek al helemaal geen reden tot ophef, ook niet met toren. Dus vertrok Jan naar huis, in de vaste veronderstelling dat hij in Frankrijk een boerderij had gekocht.

KLEINE TOEGIFT

En zo kon het gebeuren dat beeldend kunstenaar Jan de Rode en Geeske Bakker in het late voorjaar van 1994 tot hun stomme verbazing de eigenaren bleken te zijn geworden van een heus kasteel. Dat ging zo. Samen met hun dochter Iris reisden ze naar Frankrijk voor de koopakte. Met een volgepakte auto, want meteen na de overdracht zouden ze zich voor een jaar installeren, om hun Franse 'ferme' in zijn oude staat te herstellen. Ze vervoegden zich op het afgesproken tijdstip bij de notaris, waar ze ook de eigenaar troffen. Pas na de ondertekening van de akte bleek dat de eigenaar een kleine toegift had. Nervuus rommelde hij in zijn zakken, waar hij tenslotte een oude zwart-wit ansicht uit haalde. Van de boerderij. Met daaronder de tekst: l'Ancien chateau de Gouvault. Niks boerderij, ze hadden bij toeval een klein kasteel gekocht. "We waren verbluft," zegt Jan. "Dat niemand het ons had verteld! Dit illustreert nou het ondoorgroendelijke van het Franse platteland. Als wij hier zoiets in de verkoop zouden hebben, zou je meteen vermelden dat het om een kasteeltje gaat. Met een lange voor-geschiedenis bovendien. Daar niet. De makelaar zei alleen dat het een 'ouwe boerderij' was, met een schuur en een stal."

Hun 'ouwe boerderij' bleek het kasteel van de graven van Gouvault, telgen uit de Franse landadel, die hun sobere chateau rond 1619 in de Morvan hadden gebouwd. Grenzend aan een riviertje, en uitkijkend over hun territorium in de Bourgogne, waar het ook in die dagen al goed toeven was. En de toren die Jan bij zijn eerste bezoek was opgevallen, bleek een van de twee torens die het kasteel ooit sierden.

STEKJE UIT DE STATES

Maar dat was niet alles. Kort nadat de kersverse en nog niet geheel van hun verbazing bekomen kasteelheer en zijn vrouw zich met hun dochtertje in het 'ancien chateau' hadden verschanst, kwam Fernand langs. De buurman. Fernand kwam de nieuw ingezetenen uit Holland even indrinken. En tijdens dat rendez-vous onthulde hij de herkomst van de geheimzinnige boom, midden in hun tuin, die door alle commotie maar weinig aandacht van de nieuwe bewoners had gekregen. Jan en Geeske, zo legde Fernand uit, waren niet alleen de bezitters van een kasteel geworden, maar ook van een zeldzame boom, een *tulipier*. Een tulpenboom, vertelde hij trots, waarvan er maar een paar in heel Frankrijk staan. Tweehonderd jaar geleden aangeplant door een van de graven van Gouvault. "De boom was een cadeautje voor de graaf," vertelt Geeske, "omdat hij Lafayette had gesteund tijdens de Amerikaanse burgeroorlog, samen met een handjevol andere Franse lande-delen. Als dank voor hun steun kregen ze een stekje. Uit het Noord-Amerikaanse Virginia, waar de tulpenboom inheems is."

Vier volwassenen moeten eraan te pas komen om de boomstam te omarmen.

"Het stekje van de Liriodendron tulipifera leek zich zo te zien goed thuis te voelen in de Franse aarde. Ruim vijftieng meter hoog was hij toen de Hollandse eigenaren hem erfden, en zijn stam was zo dik, dat ze hem met zijn drieën niet meer konden omarmen. "Vier volwassenen moeten er aan te pas komen om hem te omhelzen," zegt Jan. "Dat is ruim vijf en een halve meter!" Intussen hadden ze geen flauw idee waar ▶

SEIZOENEN ROND DE FRANSE TULPENBOOM

Fernand het over had. Een tulpenboom! Maar dat duurde niet lang. Als welkom voor de nieuwe bewoners begon de tulpiër kort na hun intrek in het kasteel te bloeien. Hoewel, het was meer een zinsbegoochelende metamorfose, de gekromde takken plotseling bezet te zien met delicate geel-groene bloemen, die – dat moesten ze toegeven – veel weg hadden van een tulp. Zelfs de contouren van het blad hadden iets van een tulpenblad.

Een maand lang gloeerde hun tulpenboom, zoals hij al ruim tweehonderd jaar iedere juni had gegloerd. En met hem gloeerden de bijen, die zich in overweldigende zwermen tussen de bloemen nestelden. “Dat is ieder voorjaar weer een spektakel,” zegt Jan. “Als je vanuit de keuken naar buiten loopt, dan hoor je de boom van verre al zoemen. Een indrukwekkend sonoor gegons. We gaan er weleens onder zitten – een fantastisch concert!”

MEDICIJNFLESJES EN DYNAMO'S

Het eerste jaar in Frankrijk hadden ze weinig tijd voor hun bijzondere boom. Want zoals dat hoort bij oude huizen op het Franse platteland, ook hun kasteel was in een vergevorderde staat van verkommering. Jan: “Het zag er deplorabel uit. Het interieur was totaal verwaarloosd. In 1900 was de laatste comtesse cruiet getrokken, nadat ze het kasteel had verkocht aan haar rentmeester. Die rentmeester begon hier een werkende boerderij, waarvoor hij het hoofdgebouw zo'n beetje ontmantelde. Hij ging daarbij voortvarend te werk. De voormalige

den nog twee eigenaren het chateau. Eerst een apotheker, daarna een monteur. “Die had overal autowrakken in de tuin staan. Vooral in het begin vonden we veel souvenirs van die apotheker en die monteur. Als we aan het planten waren, hadden we niet alleen te maken met de rotsachtige brokstukken van de Morvan, maar ook met dynamo's, bobines en ontzaglijk veel gebroken medicijnflesjes. Alles smeten ze in de tuin. In het dennenbosje achter het huis vonden we zelfs een oude Deux Chevaux in de grond.”

RODE PLAVUIZEN

Maar de structuur van het huis was goed, de tachtig centimeter dikke muren die kenmerkend zijn voor oude huizen op het koude platteland hadden de tand des tijds moeiteloos doorstaan, en veel originele details waren nog intact. En de desolate erfenis van de laatste voorgangers ten spijt was het eigenlijk heel romantisch, zo'n huis met een verleden. Zeker toen ze uit de archieven leerden dat de eerste vermelding van het kasteel al dateerde van rond 1619. “Toen woonde hier de eerste Comte de Gouvault,” vertelt Geeske, die kunsthistoricus is. “We hebben later een akte uit 1739 gevonden, waarin staat dat de toenmalige graaf een promotie kreeg van Louis Quatorze. Hij werd Equier du Roi, wat een soort paardenvasthouder is geloof ik.” Jan: “Na zijn bevordering had hij kennelijk wat geld te besteden, want hij liet op de zolder een prachtige vloer van tommettes leggen, de lokale rode plavuiten. Die liggen er nog steeds. Bij het schoonkruiben van die tegelvloer op zolder stuitte ik op een tegel met het jaartal 1739 erin gekrast, wat strookt met de archiefstukken over de promotie. Ook de marmeren schouwen in het huis zijn in diezelfde periode geplaatst. Die achttiende eeuwse schouwen in alle kamers gaven eigenlijk de doorslag om het huis te kopen.”

SYNTHESE TUSSEN OUD EN NIEUW

Acht maanden lang werkte Jan aan de restauratie van het kasteel. Soms met hulp van lokale ambachtsmensen, die hem bij nacht en ontij al dan niet dronken bijstonden, doorgaans eigenhandig. De hoofdingang verplaatste hij naar de voorzijde van het kasteel, hij voegde twee ‘miserabele kamertjes’ samen tot een prachtige zitkamer, en bouwde daar een natuurstenen terras aan, waar ze 's zomers bij opkomende zon ontbijten. De oude marmeren schouw in de zitkamer voorzag hij van een ▶

Als welkom voor de nieuwe bewoners begon de tulpenboom te bloeien.

salon brak hij af om er de stal in te huisvesten. Die oude stal is nu mijn atelier. In 1950 werd ook een vleugel van het kasteel, waaronder een tweede toren, afgebroken. Misschien omdat hij bouwvallig was, misschien omdat de eigenaar armlastig was. In elk geval werden de stenen verkocht. Dat waren de jaren vlak na de oorlog, waarin ze waarschijnlijk blij waren met iedere franc die binnenkwam.” Na de boerende rentmeester bewoon-

SEIZOENEN ROND DE FRANSE TULPENBOOM

strakke glazen plaat, een mooie synthese tussen oud en nieuw. En hij waakte erover dat het vroeg-zeventiende eeuwse kasteel zo sober mogelijk bleef. “Mijn idee van restaureren is, dat je oude elementen beter tot hun recht laat komen door ze te contrasteren met heel sober modern.” Hij schrobde cement en verresten van oude plavuizen, stucte muren, en vernieuwde honderd meter zinken dakgoot. En daartussendoor kweet hij zich ook nog van zijn professionele en vaderlijke taak: boven de haard van de eetkamer schilderde hij als troost voor dochter Iris een portret van haar geliefde haan, die tijdens een rampzalige inschattingsfout op het aanpalende landweggetje roemloos ten onder was gegaan onder een passerende auto. Meneer haan fleurt sindsdien vele Bourgondische diners op, tot grote tevredenheid van Iris.

BOERENTUIN

Ook de grote tuin rond het kasteel is sober gebleven. De grootste ingreep die Jan de Rode pleegde was de aanleg van een meer, gevoed door een stroompje aan de grens van het terrein, dat op zijn beurt weer zijn water krijgt uit een hoger gelegen bron. Het natuurlijke meer wordt omzoomd door wilde hagen, waarachter Bourgondische akkers glooien. Een eeuwenoude lindeboom aan de erfgrans, en een prachtige oude kastanje naast het ontbijtterraas, dat is het wel zo’n beetje. En daarboven de weidse luchten van de Morvan, en heel veel rust rondom. “Iedereen heeft het tegenwoordig over vormgeving van tuinen,” meent Jan, “maar bij ons is die heel eenvoudige. We hoeven niet zo’n Versailles-achtig, gestructureerd park, het moet gewoon een boerentuin blijven. Robuust, met dezelfde soort stoerheid die ons ook zo aan het huis bevalt. Een kasteel bouwen was hier vroeger gewoon een kwestie van grote rotsblokken stapelen. En als ze vonden dat het groter moest, stapelden ze er een stukje bij. Alsof het organisch groeide. Dat wilden we ook met de tuin.”

De tulpenboom intussen blijft de blikvanger van de tuin. Het nieuw aangelegde meer vormt zijn visuele ondersteuning, een soort natuurlijke symbiose. “De fruitboompjes die vlak bij hem staan, brengen hem mooi in perspectief. Hun maten ten opzichte van elkaar worden heel mooi duidelijk. Zonder die appelbomen zou je niet zien hoe groot die tulpenboom is, en zonder de *tulpiër* zou je niet zien hoe nietig die appelboompjes eigenlijk zijn. De soberheid en schoonheid van de pro-

porties sprak ons erg aan. Als je zo’n heel mooi object in je tuin hebt, hoef je daaromheen niks meer te ontwerpen.”

En zo verstrijken de seizoenen rond de tulpenboom, het middelpunt van hun Franse buiten. Een buiten vol rust, harmonie en vrienden. “We leven zoveel mogelijk onder de boom,” zegt Geeske. “Als we buiten eten worden de tafels altijd gedekt met het oog op schaduw of op zon, afhankelijk van de temperatuur.” In het vroege voorjaar bieden de zware takken genoeg beschutting tegen de wind voor een lunch in de prille zon, ’s zomers vormt het immense bladerdek een koele parasol. En zelfs in hartje winter is de *Liriodendron tulipifera* nog een bron van genot. “Ook zonder blad is hij indrukwekkend, met prachtig gekrulde en gekromde hoofdtakken. Hij is gewoon erg mooi van zichzelf.”

De tulpenboom blijft de blikvanger van de tuin. De fruitboompjes die erbij staan brengen hem mooi in perspectief.

Het Franse platteland intussen, met al zijn geheimzinnige rituelen en routines, blijft voor de Hollandse kasteel eigenaren een bron van vreugde. Wat is er zo bijzonder aan? Geeske: “Er is hier meer vriendschap en saamhorigheid onder burens. Een soort gemeenschapszin die bij ons verloren is gegaan. Met ouderwetse normen en waarden, die in Nederland alleen nog weemoed oproepen.” En terwijl hij het haardvuur opstookt vult Jan aan: “Je neemt hier gemakkelijker afstand, en daardoor neem je meer tijd voor mensen. Het genieten van het bestaan gaat hier gemakkelijker.” •

TEKST: ALLY VAN DER PAUW. FOTOGRAFIE: JAN DE RODE.

